

наук пры ЦК КПСС (1954). З 1954 у БДУ (у 1965—73 заг. кафедры). З 1973 заг. кафедры ў Бел. пед. ун-це. У 1979—89 заг. кафедры гуманіт. ф-таў БДУ. Навук. працы па агульных праблемах эканам. тэорыі, развіцця вытв. адносін, падаткаабкладання, станаўлення рыначнай эканомікі ў умовах пераходнага перыяду.

Тэ.: Переходные формы производственных отношений. Мн., 1974; Возникновение социалистических производственных отношений. Мн., 1977; Налог с оборота: Теорет. очерк. Мн., 1983; Ступени развития рынка: Генет. код капитализма. Мн., 1995; Промышленный капитализм. Мн., 2000.

ЯНЧОЎ, горад ва ўск. ч. Кітая, у прав. Цзянсу. 313 тыс. ж. (1990). Порт на р. Янцзы і *Вялікім канале*. Цэнтр рысаводчага раёна. Прам-сць: харчасмакавая (рысаачышчальная, мукамольная, альбумінавая, маслабойная); вытв-сць с-г. прылад.

ЯН ЧЖУ, Ян Цзы - цзюй, Ян Шэн (прыкл. 440—360 або 414—334 да н.э.), старажытнакітайскі мысліцель-надумец. Падарожнічаў, прапаведваў сваё вучэнне, меў паслядоўнікаў. Яго творы не захаваліся; пра погляды можна меркаваць выключна па фрагментах у творах яго ідэйных праціўнікаў і па раздзеле «Я.Ч.» даоскага трактата «І-цзы». Я.Ч. абвясціў ідэі сябелюбства, каштоўнасці зямнога жыцця, прыродных жаданняў і асалод, пагарды да славы, шанаванняў і вонкавых рэчаў. Зыходзячы з наіўна-матэрыяліст. уяўленняў, Я.Ч. выступаў супраць веры ў бессмяротнасць, лічыў смерць натуральнай і непазбежнай з'явай, як і жыццё. Быў праціўнікам Канфуцыя, якога лічыў «самым бесталковым і міслівым з усіх людзей».

Літ.: Древнекитайская философия. Т. 1. М., 1972; Атеисты, материалисты, диалектики древнего Китая. М., 1967.

ЯНЧУК Мікалай Андрэвіч (29.11.1859, в. Карніца Люблінскага ваяводства, Польшча — 6.12.1921), бел., украінскі і расійскі вучоны-славіст, пісьменнік. Скончыў Маскоўскі ун-т (1885). Працаваў настаўнікам, з 1892 пам. бібліятэкара Румянцаўскага музея, хавальнік Дашаўскага этнагр. музея ў Маскве. У 1889—1903 сакратар аддз. этнаграфіі Т-ва аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі пры Маскоўскім ун-це, з 1901 стваральнік і кіраўнік *Музея этнаграфічнай камісіі* пры ім. Адзін з заснавальнікаў час. «Этнографическое обозрение», дзе друкавалася шмат бел. матэрыялаў. Пасля 1917 чытаў курс бел. і ўкр. л-р у Маскоўскім ун-це, удзельнічаў у рабоце камісіі па арганізацыі Бел. ун-та ў 1921 праф. кафедры бел. л-ры і этнаграфіі БДУ. У 1918—21 чл. *Беларускага навукова-культурнага таварыства* ў Маскве, супрацоўнічаў з *Беларускім нацыянальным камісарыятам* і *Беларускім нападдзелам аддзела асветы нацыянальных меншасцей Народнага камісарыята асветы РСФСР*. Вывучаў побыт і

нар. творчасць усх. славян. Даследаваў бел., літ., польскі, рус., ўкр. муз. фальклор. Матэрыялы экспедыцыі ў Мінскую губ. (у 1886) друкаваў у газ. «Мінский вестник» (1886—87) і навук. выданнях. Склаў «Праграму для збірання этнаграфічных звестак» (1887, з М.Харузіным). Збіраў, даследаваў і апрацоўваў бел. муз. фальклор. Аўтар муз.-фалькларыстычных прац «Маларускае жыццё ў Карніцкай парафіі Канстанцінаўскага павета Сялецкай губерні» (1886), «Па Мінскай губерні» (1889), працы па антрапа-

І.І.Янушкевіч.

М.А.Янчук.

логіі «Некоторые заданные да питання об антропологическом типе беларуса» (1890), апрацовак нар. песень, рэдактар муз.-фалькл. зб-каў. У літ.-знаучых працах «Некалькі слоў пра навішную беларускую літаратуру» (1912), «Навішная беларуская літаратура і яе дзеячы» (1920), «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры. Старадаўні перыяд» (1922) распрацоўваў пытанні перыядызацыі, жанравага развіцця, аналізаваў творчасць асобных пісьменнікаў. Рэдактар «Нарысаў беларускай літаратуры» (вып. 1, М., 1920). Літ. творы пісаў на рус. мове і палескай гаворцы. У свае п'есы ўводзіў муз. нумары з нар. песень. Аўтар п'ес «Выхаванне», «Піліп-музыка» (нап. 1887, пастаўлены ўкр. трупамі ў 1887—1922, у 1888 у Мінску трупай М.Старыцкага), «Не памогуць і чары, як хто каму не да пары», вершаў на палескай гаворцы. Удзельнічаў у складанні, перакладзе, рэдагаванні і выданні першай кн. Я.Купалы на рус. мове «Выбраныя вершы ў перакладах рускіх паэтаў» (1919). Прывяціў Я.Купалу верш на палескай гаворцы «Янкові Купалі» (нап. 1918, апубл. 1981). Аўтар музыкі да песень на вершы Я.Купалы «Нашай ніве», «Не пагаснуць зоркі ў небе».

Літ.: Бандарчук В.К. Гісторыя беларускай этнаграфіі XIX ст. Мн., 1964; Петровская Г.А. Не погасла звезда: Жизнен. и творч. путь Н.А.Янчука. Мн., 1987.

В.У.Скалабан, М.М.Шаляговіч

ЯНЧУК Уладзімір Аляксандравіч (н. 13.3.1954, пас. Абастумані, Грузія), бел. псіхалаг. Д-р псіхал. н. (2001). Скончыў БДУ (1981). З 1984 у БДУ. З 1986 у Бел. ун-це культуры. З 1992 заг. кафедры, з 2002 дэкан ф-та псіхалогіі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі Мін-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь. Навук. працы па метадалогіі навук. пазнання, метадалогіі

і метадах псіхал. даследаванняў, сац. псіхалогіі, псіхалогіі асобы.

Тэ.: Методология, теория и метод в современной социальной психологии и персоналогии: интегративно-эклетикический подход. Мн., 2000.

ЯНЧУКІ, вёска ў Шчучынскім с/с Шчучынскага р-на Гродзенскай вобл. Цэнтр с.-г. вытв. кааператыва. За 4 км на 3 ад г. Шчучын, 64 км ад Гродна, 11 км ад чыг. ст. Ражанка. 229 ж., 98 двароў (2003).

ЯНЧУР Мікалай Міхайлавіч (22.5.1902, ст. Пагодзіна Пружанскага р-на Брэсцкай вобл. — 16.8.1980), бел. вучоны ў галіне хірургіі. Д-р мед. н. (1957), праф. (1960). Засл. д-р нав. Беларусі (1972). Скончыў Ваенна-мед. акадэмію ў Ленінградзе (1926). З 1958 у Віцебскім мед. ін-це (заг. кафедры). Навук. працы па пытаннях кантузій, пералівання крыві, дзейнасці залоз унутр. сакрэцыі пры хірург. захворваннях.

Літ.: Николай Михайлович Янчур // Здравоохранение Белоруссии. 1972. № 5.

ЯНЧОЎСКІ Вячаслаў Іванавіч (н. 9.7.1948, Мінск), бел. матэматык. Д-р фіз.-матэм. н. (1981), праф. (1990). Скончыў БДУ (1971). З 1974 у Ін-це матэматыкі Нац. АН Беларусі (заг. аддзела). Навук. працы па алг. геаметрыі, алг. К-тэорыі, групах палёў Браўэра. Развіў спінорную і унітарную прыведзеныя К-тэорыі, вырашыў праблемы Хардэра, Кнезера—Тытса і Дзьедана пра спец., унітарныя і спінорыяны групы над канечнамернымі алгебрамі з дзяленнем. Вызначыў законы ўзаемнасці для груп Браўэра крывых над лікавымі палямі.

Тэ.: Принцип Хассе для групп Брауэра поля функций на произведении многообразий Севери-Брауэра и проективных квадрат // Тр. Мат. ин-та РАН. Теория чисел, алгебра и алгебр. геометрия. 1995. Т. 208; Symmetric and skew-symmetric elements of involutions, associated groups and the problem of decomposability of involutions // Proceedings of symposia in pure mathematics. 1995. Vol. 58, № 2; Two-torsion of the Brauer-groups of hyperelliptic curves and unramified algebras over their function fields (разам з У.Раманам, С.В.Ціханавым) // Communications in algebra. 2001. Vol. 29, № 9.

ЯНШАО, неалітычная культура, пашыраная ў 4—3-м тыс. да н.э. ў сярэднім цячэнні р. Хуанхэ паўн. Кітая. Яе носьбіты займаліся матычным земляробствам (чуміза), жывёлагадоўляй, палываннем, рыбалоўствам і збіральніцтвам. Паселішчы размяшчаліся на лёсавых рачных тэрасах, мелі адкрыты характар, складаліся з круглых або прамакутных паўзямлянак, паглыбленых у грунт і абмазаных глінай. Кераміку выраблялі ўручную і размалёўвалі чорнай або чырвонай фарбай па жоўтым ангобе, з зааморфнымі і абстрактнымі матывамі. Вядомы таксама вырабы з расшчэплення і паліраванага каменю. Нябожчыкаў хавалі ў доўгіх ямах.